

СЕКЦІЯ 3. МІЖКОНФЕСІЙНІ І ПРАВОСЛАВНО-МІЖЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анатолій Колодний (м. Київ)

МОСКОВСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я НЕ ЗАСУДЖУЄ РОСІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ

На основі аналізу української преси у статті проаналізовано сучасну антиукраїнську позицію УПЦ щодо соціально-політичних трансформацій в Україні після Майдану і під час війни з Росією. Наводячи конкретні цитати з виступів лідерів УПЦ, автор доводить, що Церква переживає глибоку кризу своєї ідентичності, «розриваючись» між політичним замовленням Кремля та вимогами Христових заповідей.

Ключові слова: УПЦ, криза ідентичності, Майдан, війна

Газета «День» в одному зі своїх чисел видрукувала інтерв'ю керуючого справами УПЦ в канонічному зв'язку з Московським Патріархатом, митрополита Антонія, який донедавна претендував на посаду Предстоятеля цієї Церкви і значиться в ній другою посадовою особою. Це інтерв'ю мені нагадує відоме українське народне порівняння: «йорзається, як вуж на сковорідці». Питання Владиці були поставлені чітко: «Чи засуджує Ваша Церква агресію Росії і анексію нею Криму? Чому не засудив агресивні дії Росії на Донбасі Ваш Московський Патріарх Кирило?». Відповіді немає. УПЦ КП чи УГКЦ устами своїх предстоятелів чітко сказали: маємо агресію Московії, її ми засуджуємо. Навіть мій земляк, Черкаський ієрарх УПЦ, митрополит Софроній назвав Путіна бандитом. А Владика Антоній наговорив стільки, що «слона можна загорнути» в його видрукуване інтерв'ю, а до засудження загарбника все ж не вдався. Відтак влада Православної Церкви України московської юрисдикції не чує українського народу, який весь (українці, а не малороси чи хохли) ладен добровільно йти в ряди Національної гвардії, щоб боронити нашу незалежність. Навіть я, у свої 77, згодився на це, але відмовили: «Старий!». Для УПЦ явно ця незалежність від Москви явно не існує, якщо ця Церква не засуджує агресора, не має наміру вийти з Московського Патріархату, а відтак залишається частиною Церкви країни, яка є віковим ворогом українства, яка нищила Україну Соловками, Магаданом, Голодомором, цілиною, БАМом, сибірською тайгою тощо, країни, яка насилала на незалежну Україну банди Муравйова, зрештою, і кадебістів Сталіна, країни, яка нищила власне Українську Православну Церкву в тридцяті роки минулого століття.

А де засудження так званого «федералізму» єпархами УПЦ Донецька, Харкова, Одеси, Луганська, Дніпропетровська? Знову немає. То ж кому служить Церква, яка називається Українською Православною? Чи вона тільки Українська за офіційною реєстрацією, а насправді є Російською? То ж не дурить вірян і змініть свою назву з Української на Московську. Певно, державі офіційно на таку зміну варто було б і перереєструвати УПЦ.

Митрополит Антоній у своєму інтерв'ю посилається на якусь там заяву митрополита Августина (Маркевича). Але чомусь забули в Церкві, що цей Владика, виступаючи свого часу в Москві на Всесвітньому російському народному соборі (тоді він був єпархом Львівським), заявив: «Ми очікуємо кроків з боку Росії – як загін, що чекає команди кинутися у бій. Я, як представник Української Православної Церкви, переконаний, що невизначеність засмокує. Прийшов час діяти рішуче і називати речі своїми іменами... Ми вже стомилися. Єдине, що нас надихає, це те, що ми віримо ще в Росію. Якщо Господь нас направить – вирулимо і ми». Це говорить особа, якій УПЦ доручила очолювати свою службу зв'язків із силовими

формуваннями України. Можливо, ця «опіка» й призвела до того, що десь дві третини вояків у Криму здалися і пішли служити ворогу. Тут маємо також наслідки «виховної діяльності» кримського митрополита УПЦ Лазаря! До речі, він десь з Галичини.

Патріарх РПЦ Кирило по-своєму «юлить» щодо наявної ситуації, але його духовний син, речник Московського Патріархату, протоієрей Всеволод Чаплін, який є головою синодального відділу зі зв'язків РПЦ і суспільства, наголошує: «Потрібно продумати сьогодні про потужну військову присутність Росії у всіх регіонах, де люди просять захисту від Помаранчевих експериментів, від різного роду «кольорових» революцій». І далі: «Навіть якщо Росії знадобиться, то росіяни братимуть участь в бойових діях. Цього не слід боятися і армії потрібно нарешті дати справжню роботу». Нещодавно В. Чаплін, виступаючи в Раді Федерації Росії, вдавня до нових заяв: «Країни «руського міра» – Росія і Білорусь повинні найактивнішим способом впливати на події в Україні і докладати максимум зусиль, щоб захистити законну (чию – Януковича? – А.К.) українську владу». Заохочуючи до агресії, «фашиствующий» батюшка повчає: «Той, хто боїться, завжди програє. Той, хто відступає, втрапить все. Той, хто домовляється на чужих умовах, у свій час буде повалений і знищений вже без жодної змоги домовитися або навіть просто розраховувати на милосердя... Сьогодні настає час виступити набагато більш організовано, осмислено, об'єднано... Одночасно будемо сподіватися на те, що місія російських воїнів із захисту свободи і самобутності людей і самого їх життя не зустрінє жорсткого спротиву... Росія в кращі періоди своєї історії ставала на захист людей, які близькі нам по вірі і духу». То ж дорожню карту агресії Путіна «виписала» РПЦ. Владикам з УПЦ варто читати газети, які видруковує у Москві Церква їх підпорядкування, і газети, які друкуються в східно-південних епархіях вже своєї їм Церкви. Може тоді вони побачать шовінізм Росії, відчують підтримку, керовану ним Церквою московського колонізатора, Путіна, як нового Гітлера.

У вирішенні питання поєднання Православних Церков України, Владика Антоній також промосковський. Тут він нагадує того ж Путіна, який вже заявляє про «незаконність» («неканонічність») угоди Біловезької Пущі, згідно з якою, Україна стала незалежною країною. Вдається до заяв про якусь незаконну передачу Україні областей її Півдня і Сходу, що ним зветься, як «Новоросія». «Російський фігурер» при цьому чомусь не згадує той історичний факт, що українськими були в минулому Кубань, Воронежчина, Білгородчина, Курщина та інші північніші, від теперішньої України терени. Може, б Україні, варто було б за прикладом Росії, висунути на них свої претензії.

Українську землю нині топче ворог-окупант, а митрополит Антоній «манілить» про належність чи неналежність православ'я України до владних структур її ворога. Усім відоме пряме співслужіння Московського Патріархату із найвищою московською владою. РПЦ – це фактично державна Церква Росії. Її відділи є у всіх силових структурах Російської Федерації. Церква офіційно реєструється Міністерством юстиції РФ, а її глава є громадянином цієї країни.

Патріарха Кирила не турбує те, що російські вояки і їх найманці з України вбивають українців, руйнують інфраструктуру Донбасу, залишили без їжі, тепла і даху над головою сотні тисяч наших громадян. Не турбує те, що «російський фігурер» призвів людство до стану початку нової світової війни. Він має, дивись, занепокоєння тим, що його парафії зазнають «усугубляючогося насилія со стороны греко-католиков и раскольников», «осуществления прямой агрессии в отношении духовенства канонической Украинской Православной Церкви на востоке страны», про що він брехливо інформує представителів Православних Церков. Розглядаючи свою Церкву як єдино істинну, Кирило заявляє, що в Україні, під виглядом АТО, здійснюється «релігійна війна», зорієнтована «к искоренению Православия на территории Украины».

Московський Патріархат відкрито висловлює своє несприйняття Української Революції Гідності. Так, друкований орган Російської Церкви «Русь Державная» у своєму жовтневому числі за 2014 р. пише: «Мы относимся с сопереживанием ко всем жителям Украины, которые стали жертвой этого чудовищного переворота и диктатуры, установленной на антихристианских основаниях. Понятно, что судьба Украины, судьба ее многомиллионного народа и духовное здоровье украинцев мало кого волнует в Европе и Америке. Украина используется как таран для того, чтобы взорвать целостность русского мира, и наша задача – не допустить этого».

Сумнівними є висловлювання означеного Владики Антонія і щодо канонічності/неканонічності українських Православних Церков. Підійдемо до питання дещо здалеку. Чи канонічно Київська митрополія у 1686 р. була поглинута Московським Патріархатом? На те не було офіційного дозволу Синоду чи Собору Константинопольського Патріархату, не давала якогось доручення на входження до Московської Церкви Владиці Гедеону Четвертинському Київська митрополія, та й відсутній якийсь офіційний документ (синодальний чи соборовий) Московського Патріархату про прийняття до своєї структури Києва. Відтак, перебування Української Церкви в структурі своєї доньки – Московської Церкви (а відомо, що в світовому православ'ї незалежність дає згідно з канонами Мати-Церква) упродовж століть є неканонічним. Внаслідок цього і Церква Владики Антонія – УПЦ – є неканонічною, а не та, яка вибудована на традиції Київської митрополії, цебто Церква Київського Патріархату. У цьому контексті дещо дивною є нещодавня заява глави УГКЦ Святослава, що в Україні є єдина канонічна Церква, цебто УПЦ. Якщо глянути дещо глибше в історію, то й утворення в 1596 р. цієї Церкви було неканонічним, бо ж без дозволу і згоди Константинопольського Патріархату українські владики поїхали до Риму з метою укладення з католиками унії.

Посилаються при визначенні канонічності Київського Патріархату ще на так званий «Харківський собор» 1992 р., який потаємно починався за вказівкою Москви як зібрання архієреїв, а потім це зібрання раптом стало собором. Це чимось нагадує тих «зелених чоловічків» у Криму, які спочатку оголошувалися кримчанами, а потім, як визнав сам Путін, виявилися російськими вояками. Згідно з діючим тоді, до речі, схваленим Всеукраїнським собором УПЦ і зареєстрованим в державних органах України, Статутом Української Православної Церкви скликати собор мав право лише її Предстоятель, він мав головувати на ньому, а новий Предстоятель, в разі потреби, міг бути обраний лише з українського єпископату. Всього цього не було. Главою УПЦ обрали митрополита Володимира (Сабодана), який значився тоді митрополитом Ставропольським. Отже, митрополита Філарета неканонічно змінили із посади Предстоятеля. Тому він залишався главою цієї Церкви в той час, коли пішов на об'єднання із УАПЦ, внаслідок чого утворено УПЦ КП. То ж, яка тоді Церква є канонічною? До того ж, Владика Філарета піддавала анафемі Церква, до якої він вже не належав. Дивно, чого РПЦ до цього часу в такий же спосіб ще не піддала анафемі папу Римського? Цього ж настирливо вимагають екстремістськи налаштовані її різні біляцерковні спільноти.

Певно має сенс Київський Патріархат, коли заявляє, що буде вести перемовини про об'єднання лише після того, як УПЦ стане Українською не лише за назвою, коли вона засудить московську агресію і відмовиться від приналежності до Московського Патріархату, повернувшись відтак до своєї наявної до XVII ст. законної (канонічної) приналежності до Патріархату Константинопольського. Нині ж слушною для УПЦ буде назва, яку одного разу дав їй нинішній вождь країни-агресора Путін – «Русская Православная Церковь в Украине». Може він знав, про що говорить. Його знання засвідчує мовчання нинішнього оновленого керівництва УПЦ під проводом митрополита Онуфрія, яку воно виявляє щодо московської агресії.

Дивним є те, що УПЦ ніяк не реагує на діяльність різних своїх біляцерковних православних структур, які з іконами/портретами царя Миколи II, а подеколи і з прапорами Росії й гаслами «православне, самодержавне, народность»

організують майже щотижня від Києво-Печерської лаври ходіння одних і тих же парафіян УПЦ вулицями столиці. Відгородитися Церкві від них не вдається хоч би тому, що все оздоблення цих хресних ходів, їх матеріальне забезпечення зберігається в належній УПЦ Києво-Печерській лаврі. А почитаймо газети, які видрукують біляцерковні видавництва Дніпропетровської («Мир», «Начало»), Одеської («Новороссийский курьер»), Харківської («Триединая Русь») та інших єпархій УПЦ, які закликають до об'єднання в єдиній державі трьох російських народів – великоросів, малоросів і білоросів, які оспівують російських царів, російських військових начальників, обстоюють якусь «Новоросію» як неукраїнські терени та ін.

В офіційному органі УПЦ «Церковна православна газета» ми не зустрічали жодного разу засудження цього! Чому мовчать з приводу того, що коїться на Півдні і Сході України тамтешні єпархи? А чи засудив загарбника глава Кримської єпархії Лазар (до речі, українець за національністю – Ростислав Швець)? Мовчить він навіть тепер, коли почалися в Криму погроми храмів УПЦ КП. Якщо і УПЦ КП, і УГКЦ провели Синоди своїх Церков із засудженням агресора, то УПЦ до цього не вдалася. Скоріше це тому, що Синод цієї Церкви складають майже всі москвофільські митрополити, зокрема, Одеський і Донецький, які загалом упродовж понад десятка років працювали проти проукраїнського Предстоятеля УПЦ, митрополита Володимира (Сабодана). Більше того, після смерті останнього новообраний Предстоятель вже усунув із офісної структури Церкви всіх однодумців Володимира. Зокрема, промосковськи налаштований Онуфрій, який Голодомор розглядав як покарання за щось українців («катюзі по заслугі»), жодним словом не засудив російську агресію. Він усунув від керівництва прес-центром о. Григорія Коваленка, який часто представляв УПЦ на сцені Майдану.

Як один із тих, хто безпосередньо разом із Червонієм і Бурлаковим причетний до постановня в 1992 р. Київського Патріархату шляхом поєднання ще вірного тоді митрополиту Філарету єпископату та кліру УПЦ і незалежної УАПЦ, я б радив цьому Патріархату згадати слова першого патріарха Церкви Мстислава: «Нас не визнають, не турбуймося, визнаймо самих себе. Зрештою й інші визнають... Московська Церква без визнання прожила десь 140 років». То ж будьмо горді свого буття як незалежної Церкви і не реагуймо на якісь там умови УПЦ щодо можливості поєднання. Незрозуміло: хто кому за наявного нині в Україні суспільно-духовного стану може ще ставити умови поєднання? Адже УПЦ – Церква не просто юрисдикції чужоземної держави, а держави антиукраїнської, явного нашого вікового ворога. Як на мене, взагалі якісь перемовини щодо єднання Православних Церков України нині вести не слід. Київський Патріархат – це самодостатня власне Українська Церква, а УПЦ – Московська. Та ж богослужбова мова і вжиткова у церковному житті в останньої, як і в РПЦ, російська або зросійщено-слов'янська. На міжнародних заходах, у міжнародних інституціях вона не постає як самостійний суб'єкт, а як структурна одиниця РПЦ. То ж як можна єднати Московську і Київську Церкви? І для чого? Заявлені умови УПЦ щодо єднання мені дечим нагадують ті умови, які висуває нині Україні устами Путіна «профашистська Московія». Москва ніколи не відпустить із своєї юрисдикції УПЦ. Відтак в полон до неї йти нічого. В Україні є багато росіян, а також зросійщених. Зрозуміло, що вони ніколи не підуть своєю Церквою на об'єднання з УПЦ КП. «Неканонічністю останньої» і особою патріарха Філарета вони так залякали вірян своїх єпархій, як залякала Московія громадян Сходу і Півдня України бандерівщиною, фашизмом і бандитизмом через свої ЗМІ. Будьмо горді і розбудовуймо свою, власне Українську Церкву! Не за назвою, а за суттю! Не ловімося на різні пропозиції, які виходять від біля УПЦ суцільних релігієзнавців: вони «із подвійним дном» і зорієнтовані скоріше на обезглавлення, знищення УПЦ КП. Згадаймо тут принагідно статтю Ю. Чорноморця в газеті «День», де він радив главі УПЦ КП послідувати прикладу кардинала Гузара і папи Римського Бенедикта XVI. Ця

пропозиція явно працює в душі бажань Московського Патріархату будь-як усунути від керівництва власне Українською Церквою її патріарха.

Принагідно зауважу на тому, що для мене в дечому є дивним і в чомусь, думаю, є «слід Московії». Майже щодня на сцені Майдану впродовж місяців з'являвся з молитвою за вільну Україну Владика УАПЦ Володимир (Черпак). І раптом дізнаюся, що ця Церква, очолювана митрополитом Мефодієм (Кудряковим), чомусь не засудила московську агресію. В Церкві давно існує невідомо ким інспірований внутрішній розбрат, протистояння між єпархами, що призводить до відтоку від неї парафій, навіть владик до УПЦ КП, все більше назріває невдоволення Предстоятелем, а то й невизнання його в деяких єпархіях УАПЦ. Хоч ця Церква заявляє про свою українськість, але несприйняття нею глави УПЦ КП Філарета стало перепоною на шляху єднання цих Церков. УАПЦ легше йде на контакти з УПЦ, ніж УПЦ КП. Тут її вимоги до УПЦ КП, під час перемовин про єднання у співзвучні нагадують вимоги «москвичів» – лише без патріарха Філарета. Відтак і тут до чогось у плані об'єднання домовитися не вдається. А між тим, нібито патріарх Константинопольський одного разу поставив умову: об'єднайтеся хоч Ви і я Вас визнаю. Відтак ситуація у православ'ї України дечим нагадує ситуацію в українському політикумі: «де два українці, там три гетьмани». А тут – претенденти на Патріарха!

В Україні кажуть: «мовчання – ознака згоди». Відтак мовчання УПЦ щодо агресії Росії, виявлена її керівництвом, є згодою щодо її правомірності, своєрідним захистом загарбника. То ж недаремно священники цієї Церкви навіть на Вінничині, про що писала газета «Експрес» (№ 43), закликають вірян (додуматися ж до цього треба!) молитися за Путіна, його армію, за «Беркут», піддають прокляттю Небесну сотню. Саме цим мовчаням, скажу відверто, митрополити УПЦ випестили цю духовну зграю песиголовців. Так їх оцінили українці низки парафій УПЦ. Відома письменниця, автор «Овода» Л. Войнич писала: «Захисник вбивць – сам вбивця». То ж чи не права вона? Маємо вбивць в УПЦеркві! Пишу це, щоб викликати керівництво УПЦ на відверте і пряме висловлення своєї позиції щодо московського агресора, «російського фюрера» Путіна. Тут мало абстрактних закликів до миру, порозуміння. Про що говорити із загарбником!? Яке порозуміння? Радий буду помилитися в оцінках позиції Православної Церкви України московської юрисдикції! До речі, побачила вже світ наукова збірка за моєю редакцією «Русский мир» патріарха Кирила – не для України». «Русский мир» – то є явно колонізаторський проект Москви, того ж Путіна, але висловлений патріарху Кирилом. Чомусь УПЦ мовчанням також обходить його. А між тим він ставить за мету відновлення тієї ж царської/потім радянської Російської імперії. Невдоволеним незалежністю України, співаючи в унісон з путінівськими вимогами до України, тим, хто заявляє, що Україна не може існувати як держава, бо ж вона є лише «окраиной Руси», що мова українська – це ополячена російська і т. д., варто повідомити, що Путін запрошує «малоросів» освоювати сибірські простори. До речі, такої ж думки і ті вінницькі парафіяни із села Малі Крушнильці, яких своїми подібними антиукраїнськими витівками о. Артемії спонукав заявити: «Не треба нам такого батюшки, що людей ненавидить. Нехай їде до Путіна і там йому руку цілує».

Я б тут додав ще й іншу пропозицію. Згідно з Конституцією України, Церква відокремлена від держави, а відтак священнослужителі не мають права займатися політичною діяльністю, використовуючи свій духовний сан. Якщо ж о. Артемії і подібні йому закликають не визнавати «всїяких турчинових та яценюків», «порошенківців», бо ж то «безбожна влада», заявляє, що для нього «не існує Україна як держава», а «Небесна сотня є злочинцями», які «заслужили смертної кари», то це вже явний вияв підривної антиукраїнської діяльності, за яку отця (і подібних йому) не в монастир на місяць-два треба відправляти, як це зробила Церква, а прямо у в'язницю, що має зробити Служба безпеки України. Шкода, що у нас вона «беззуба» і за деякими фактами із ЗМІ ще невідомо кому служить. На

пропозицію Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України з цією Службою утворити спільну аналітично-експертну раду, одержано від неї відмову-відписку. І жодної реакції на доповідну записку про антиукраїнську діяльність УПЦ. Односельці промосковського о. Артемія не вірять у те, що він «перевиховується», а його поселення в монастир розглядають як схованку для нього в очікуванні перемоги «своїх» під час чергових виборів, а то й загарбницького походу Росії на терени України.

Anatoliy Kolodnyy

MOSCOW ORTHODOXY DOESN'T CONDEMN RUSSIAN FASCISM

On the basis of the Ukrainian press article criticizes the current anti-Ukrainian position of Ukrainian Orthodox Church of Moscow Patriarchate concerning the social and political transformations in Ukraine after the Maidan and during the war with Russia. Citing specific quotations from the speeches of the leaders of the UOC MP, the author argues that the Church is going through a deep crisis of its identity, torn between the Kremlin political order and demands of Christ's commandments.

Key words: UOC MP, crisis of identity, Maidan, war.

Олександр Саган (м. Київ)

ПОМІСНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ КОНСТИТУЮВАННЯ

У статті обґрунтовується необхідність конституювання і основні риси Помісної православної Церкви. Наголошується, що у нинішніх постмайданівських очікуваннях якісно іншого розвитку країни та з огляду на факт військової агресії Росії й анексії Криму, проблема конституювання Української Помісної ПЦ перестала бути проблемою теоретичною чи бажаним/очікуваним шляхом еволюції православ'я в Україні. Вказується на штучність аргументації т.зв. «канонічних» Церков і подвійність стандартів Московської патріархії у підходах до вирішення кризи православ'я в Україні.

Ключові слова: Помісна православна Церква, Автокефальна церква, конституювання, канонічна Церква, Константинопольський патріархат.

Попри те, що ідеї помісності українського православ'я вже сотні років, а останні 15 років нею переймаються також очільники України (у 1999 р. Л. Кучма вперше озвучив зацікавленість держави в Українській Помісній Православній Церкві (далі – УППЦ), й донині для реалізації цієї ідеї зроблено дуже мало. Причина в тому, що ставка завжди робиться на адміністративний ресурс (її конституювання бачилося як добра воля священноначалія). А про людей (на яких постійно оглядається оте священноначаліє) забувається. Забувають про те, що століттями віруючим втовкмачували брехливу церковну історію – про Московську Церкву-матір для українського православ'я, про «ушкоджене» православ'я на українських теренах, про «не православні» релігійні традиції тощо.

Донині, на мій погляд, глибина усвідомлення значення й впливу реалізованої ідеї помісності православ'я в Україні у різних прошарках населення різна. І коливається вона від повного ігнорування чи нерозуміння проблеми – до вимоги проведення (віруючими чи навіть державними органами) негайної силової акції із зміни статусу УПЦ («відриву» від Москви) й «створення» УППЦ.

Згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), на січень 2007 р. 50,5 % населення України підтримували ідею конституювання УППЦ, а проти виступали лише 10,7 %. Цікаво, що у самій УПЦ ідея помісності не викликала такого несприйняття, як це було раніше. На початку 2007 р. неприйнятною ця ідея була лише для 20 % віруючих. [1].

Проте після провальної у багатьох аспектах політики В. Ющенка щодо конституювання УППЦ, ідея помісності православ'я зазнала переосмислення й значної втрати прихильників. У 2013–2014 рр., відповідаючи на питання про необхідність створення єдиної помісної української Церкви, 39 % респондентів (від 24 % на заході до 46 % на півдні України) зізналися, що вони не знають, про що